

บทคัดย่อ

สัญญาเลขที่ MRG5980011

ชื่อโครงการ: โครงการสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ: การสืบทอด การสร้างสรรค์ และ
ความสำคัญด้านคติความเชื่อในสังคมไทย

ชื่อนักวิจัย: ดร. ประเสริฐ รุณรา ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail Address: prasirt_cru@hotmail.co.th

ระยะเวลาโครงการ: ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๙-๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการสืบทอดและการสร้างสรรค์สัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ ตลอดจนความสำคัญด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในสังคมไทยในเขตพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาในด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในคัมภีร์ทางศาสนามีที่มาจากคัมภีร์ของสองศาสนา คือ ความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในคัมภีร์ศาสนาพุทธ ด้านพระราหูในมิติทางวัฒนธรรมของไทยพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูมีที่มาจากคติโหราศาสตร์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) พระราหูกับดวงดาว ๒) พระราหูกับการพยากรณ์ และ ๓) พระราหูกับพิธีกรรม ส่วนสัญลักษณ์พระราหูในสังคมและวัฒนธรรมไทยพบสัญลักษณ์ ๔ แบบ ได้แก่ ๑) พระราหูกับพระพุทธรูป ๒) พระราหูกับสี ๓) พระราหูกับอักษรและตัวเลข และ ๔) พระราหูกับบทสวดพระปริตร

ในด้านการสืบทอดสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะไทยพบว่า มีการสืบทอดสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ ๒ ประเภท คือ งานประติมากรรมและงานจิตรกรรม ๒ ประเภท คือ จิตรกรรมฝาผนังและจิตรกรรมในสมุดไทย ผลการวิจัยพบว่า การสืบทอดสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะเป็นผลมาจากแนวคิดการสร้างสัญลักษณ์พระราหูตามคติพุทธศาสนา

ส่วนการสร้างสรรค์สัญลักษณ์พระราหูในสังคมไทยมีการสร้างสรรค์สัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ ๒ ประเภท คือ การสร้างสรรค์สัญลักษณ์พระราหูในงานประติมากรรม และการสร้างสรรค์พระราหูในงานประติมากรรม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์สัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะเป็นผลมาจากแนวคิดการสร้างสัญลักษณ์พระราหูที่มีการผสมผสานคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่สร้างสรรค์ขึ้นในบริบทพุทธศาสนาและปรากฏสัญลักษณ์ในพื้นที่พุทธสถาน

การสร้างสรรคสัญลักษณ์พระราหูในงานประติมากรรม จำแนกเป็นงานศิลปะ ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) งานประติมากรรมลอยตัว จำแนกย่อยเป็น ๓ รูปแบบ คือ ประติมากรรมลอยตัวแบบพระราหูที่มีส่วนล่างเป็นพระเกตุ ประติมากรรมลอยตัวแบบพระราหูมีครึ่งตัว และประติมากรรมลอยตัวแบบพระราหูประทับบนครุฑ ๒) งานประติมากรรมนูนสูงจำแนกย่อยเป็น ๒ รูปแบบ คือประติมากรรมพระราหูนูนสูงที่ใช้เป็นฐานของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และประติมากรรมพระราหูนูนสูงประดับ ศาสนสถาน ๓) งานประติมากรรมนูนต่ำจำแนกเป็น ๒ รูปแบบ คือประติมากรรมนูนต่ำที่เป็นเหรียญเคารพบูชา และประติมากรรมนูนต่ำที่ใช้ประดับศาสนสถาน ๔) งานประติมากรรมร่องลึก

การสร้างสรรคพระราหูในงานประเทภภาพ จำแนกเป็นงานศิลปะ ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ภาพพิมพ์พระราหู จำแนกย่อยเป็น ๒ รูปแบบ คือภาพพิมพ์พระราหูที่ใช้ในเชิงศาสนาและความเชื่อ และภาพพิมพ์พระราหูที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ๒) ภาพจิตรกรรมพระราหูจำแนกย่อยเป็น ๒ รูปแบบ คือภาพจิตรกรรมพระราหูที่ใช้ในเชิงศาสนาและความเชื่อ และภาพจิตรกรรมพระราหูที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

จากการศึกษาพบปัจจัยการสืบทอดสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ ๓ ประการ ได้แก่ ประการแรก ความคิดเกี่ยวกับคติการสร้างพุทธสถานเป็นศูนย์กลางจักรวาล ประการที่สอง ความคิดเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต และประการสุดท้ายความคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสอนธรรมะในสังคมไทย

ส่วนปัจจัยการสร้างสรรคสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะพบปัจจัย ๔ ประการ ได้แก่ ประการแรก ความคิดเกี่ยวกับโหราศาสตร์ในสังคมไทย ประการที่สอง ลักษณะและปรากฏการณ์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย จำแนกเป็น ๒ ปัจจัย คือ ๑) พุทธศาสนาแบบพระชาานิยมในสังคมไทย และ ๒) พุทธพานิชิในสังคมไทย ประการที่สาม บทบาทหน้าที่ของพระราหูในฐานะสัญลักษณ์สากลในสังคมไทย และประการสุดท้าย การสร้างสรรคความหมายใหม่ของพระราหูในสังคมไทย จำแนกเป็น ๓ ความหมาย คือ ๑) พระราหู: สัญลักษณ์ของการสะเดาะเคราะห์ ๒) พระราหู: สัญลักษณ์ของโชคลาภ และ ๓) พระราหู: สัญลักษณ์ของการเปลี่ยนผ่าน

งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าการผสมผสานคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในงานศิลปะไทยนั้นเป็นผลมาจากปรากฏการณ์ทางสังคม ๒ ประการ คือ การผสมผสานคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูเพื่อสร้างมูลค่าและการผสมผสานคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูกับการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม ดังนั้นปรากฏการณ์การผสมผสานคติความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูในงานศิลปะไทยสะท้อนให้เห็นว่าแรงขับภายในจิตใจระหว่าง “ผู้สร้าง” กับ “ผู้เสพ” งานศิลปะเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จะนำไปสู่ปรากฏการณ์การสร้างสรรคสัญลักษณ์พระราหูเพื่อบูชาขึ้นในสังคม

คำหลัก: พระราหู สัญลักษณ์ คติความเชื่อ การสืบทอด การสร้างสรรค

ABSTRACT

Project Code: MRG5980011

Project Title: The Rahu: symbol in the art as well as the importance of the Rahu belief in Thai society

Investigator: Dr. Prasirt Runra
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Project Period: 2 May 2016-1 May 2017

This research focuses on the succession and creation of the Rahu symbol in the art as well as the importance of the Rahu belief in Thai society in the Central Eastern and Western Regions by using field observation method, together with participant observation.

The study of belief in Rahu in religious and cultural dimensions revealed that the belief in Rahu in the scriptures is derived from the scriptures of the two religions, which are the belief in Rahu in the Brahman - Hindu and the belief about Rahu in Buddhist scriptures. The Rahu in the cultural dimension of Thailand found that the belief in Rahu is derived from the three astrological types: Rahu and the stars, Rahu with prophecy, and Rahu with rituals. The Rahu symbol in Thai society and culture found four symbols: Rahu and Bhudda, Rahu and color, Rahu and letters and numbers, and Rahul with prayer chanting.

In the aspect of the succession of Rahu symbol in Thai art, it is found that there are two types of Rahu symbol in art, which are the sculpture and painting, namely, murals and Thai painting. The research found that the succession of the Rahu symbol in art was the result of the concept of Rahu symbolism according to Buddhism.

For the creative of Rahu symbol in Thai society, it has inherited in 2 types of art which are the Rahu symbol in the sculpture and the creation of Rahu in painting. the research found that the succession of the Rahu symbol in art was the result of the

concept of the Rahu symbol, which incorporates the Brahman-Hindu, but it is created in the Buddhist context and the symbol is appeared in a Buddhist place.

The creation of the Rahu symbol in the sculpture is classified into 4 groups such as 1) floating sculptures, and it is sub-categorized into 3 types such as floating sculpture of Rahu where his the lower part is Ketu, floating sculpture of Rahu with half body, and floating sculpture of Rahu sitting on the Garuda, 2) High Relief sculpture, and it is sub-categorized into 2 types such as High Relief sculpture of Rahu presenting as the base of sacred objects, and High Relief sculpture of Rahu used as a decoration of temple, 3) the Bas Relief sculpture of Rahu, sub-categorized into 2 types which are the Bas Relief sculpture as amulet coin, and the Low Relief sculpture used as a decoration of temple, and 4) Intaglio Relief sculpture of Rahu.

The creation of Rahu in the image category is classified into 2 groups such as 1) the printing image of Rahu, sub-categorizing into 2 types which are the printing image of Rahu used in the religion and belief and the printing image of Rahu used to describe social phenomena, 2) the painting of Rahu, sub-categorizing into 2 types which are the painting of Rahu used in the religion and belief and painting of Rahu used to describe social phenomena.

From the study, it is found that the successions of Rahu symbol in 3 works are first, the idea of the creation of Buddhist place as the center of the universe. Second, it is the idea of worshipping the Buddha in the future. And the last factor is the idea of teaching religion in Thai society. The Rahu symbolism in art has 4 main factors: first, the idea of astrology in Thai society. Second, the characteristics and phenomena of Buddhism in Thai society which are categorized into 2 factors: 1) populist Buddhism in Thai society and 2) Buddhist commercialism in Thai society. Third, it is the role of Rahu as a universal symbol in Thai society. Lastly, the new meaning of Rahu in Thai society is now classified into 3 meanings: 1) Rahu: the symbol for elimination of evil. 2) Rahu: the symbol of fortune and 3) Rahu: symbol of the passage.

This research reflects that the combination of beliefs about Rahu in Thai art is the result of 2 major social phenomena which are the merging of Rahu's belief to

create value, and the combination of Rahu's belief and the cultural flow. Thus, the combination of beliefs about Rahu in Thai art reflects the mental propulsion between the "creators" and the "receivers" of art as a mental anchor until there is the phenomenon of the creation of Rahu symbol for worship in society.

Keywords: Rahu, Symbol, Belief, Transmission, Creation